

Posudek magisterské diplomové práce Pavly Machytkové *Profesionální a amatérský převod humoru v situační komedii Miranda*

Diplomantka si vybrala zajímavé téma, jehož výzkum byl materiálově náročný, neboť zahrnoval excerpcování různých typů humorných scén z rozsáhlého souboru originálních titulků k několika seriím britského sitcomu *Miranda* a srovnávání dvou úplných profesionálních překladů těchto titulků a vybraných překladů amatérských. Teoretická i empirická část práce jsou dobře provázány a zpracovány v zásadě velmi pečlivě (podrobnější popis autorčina přístupu obsahuje posudek vedoucí). Přípomínky, které uvádím níže, jsou proto jen dílčí, byť ne nedůležité.

První se týká strategií převodu humoru na s. 25–27. Po zvýrazněném nadpisu, v němž se zřetelně hovoří o převodu *humoru*, autorka konstatuje, že tyto strategie se dají klasifikovat pomocí Pedersenovy taxonomie strategií pro převod kulturních narážek, a to i tam, kde nejde o humor kulturně vázaný. Poté uvede, že o podobnosti těchto dvou typů strategií se zmiňuje Días Cintas a Remaelová. Jejich taxonomii ovšem nepoužije, vrací se k Pedersenovi a jednotlivé typy strategií pak ilustruje na příkladech zřejmě převzatých z jeho publikace, které ovšem nemají s humorem namnoze nic společného. Autorka zřejmě psala tento oddíl v době, kdy již věděla, že se jí daná klasifikace v práci s materiálem osvědčila. Čtenář v této fázi ale ještě nezná praktickou část a možná ani samotný seriál a typy překladatelských problémů, které se v něm vyskytují, takže nemá důvod jí bez dalšího věřit, že klasifikace vymyšlená pro překlad kulturních narážek (v níž autorka definici každé strategie začíná větou „kulturní narážka je/není nahrazena...“) bude všude dobře fungovat i u překladu humoru, navíc i kulturně nijak neukotveného. Podle mě by bylo záhodno zde funkčnost této klasifikace ilustrovat na příkladech, které se skutečně týkají autorčina tématu, tj. humoru, a lépe tak tuto část propojit s předchozí typologií. Ideální by bylo ilustrovat rozdíly mezi strategiemi na řešení jedné a téže humorné situace, jak to později vidíme v rozboru excerpt v části praktické, nebo přinejmenším příkladmo uvést, pro jaké kategorie jazykového humoru z předchozí podrobné klasifikace budou pravděpodobně fungovat jaké strategie. S minimem skutečně „humorných“ příkladů (u těch, které se humoru týkají, navíc není uveden dostatečný kontext) celý tento oddíl nepůsobí příliš přesvědčivě. Myslím (toto už je spíše obecnější poznámka ke způsobu prezentace), že s větším počtem příkladů by byla *celá* teoretická část práce přitažlivější a snáze usledovatelná i pro případného „mimooborového“ čtenáře, s nímž bychom u tak atraktivního tématu, jako je překlad humoru v britském sitcomu, měli počítat. Jde jen o jakousi „taktiku“ psaní, ale přesto: zařadíme-li v první části těsně za sebe několik podrobně rozpracovaných teoretických klasifikací (typy humoru, typy jazykového humoru, strategie převodu humoru, faktory ovlivňující volbu strategie převodu humoru), lze se obávat, že bez rozvolnění dostatečným množstvím příkladů se vzdělaný laik natěšený na zajímavé téma těmito klasifikacemi prostě „neprokouše“. Což by byla u takto zajímavé práce škoda – samozřejmě za předpokladu, že chceme náš obor zpřístupňovat i laikům.

Moje druhá poznámka se týká rozhodování, které je naprosto zásadní pro veškeré kvantitativní výsledky, jež autorka předkládá, a to je rozhodování o funkčnosti/nefunkčnosti jednotlivých řešení. Myslím, že jak samotné zjednodušení něčeho, co je ve skutečnosti souvislou škálou, na dichotomický protiklad funkční – nefunkční, tak vysoká míra subjektivity, která se v takovém přiřazování „plusových“ a „mínusových“ znamének zákonitě projevuje, by si zasloužily v metodické části podrobnější reflexi. Ani proti jednomu z těchto omezení přitom nemám v principu námitky. Pokud by se úspěšnost řešení klasifikovala jemněji než pouze dichotomicky, interpretace výsledků by byla daleko složitější a pravděpodobně by přesáhla požadavky, které lze rozumně klást na magisterskou práci. Právě kvůli tomuto zjednodušení je ale třeba důkladně zdůvodnit, proč to či ono řešení pokládám za funkční. Ve většině případů nevystávají pochybnosti, ale například velmi ožehavou otázkou substitucí kulturních narážek českými ekvivalenty podrobněji reflektuje až překladatelka Alžběta Šachová v rozhovoru, který je zařazen jako poslední příloha – to ovšem čtenář během čtení práce nemůže vědět. Autorka se tématu substitucí českými reáliemi a jejich

funkčnosti/nefunkčnosti věnuje velmi stručně jen na s. 46, ale vlastně mluví pouze o jednom příkladu (substituce Borise Johnsona Jarkem Pleslem), protože ten vyvolal pobouřené divácké reakce. Obecnější reflexe chybí, ačkoli podobných případů je v excerptech u Šáchové mnohem více (Aťka Janoušková, Marcela Augustová, Simona Krainová, Jiří Paroubek, Vendula Svobodová, Sagvan Tofi, (Vor)Vaňkovka, Cestománie, nářážka na Macha a Šebestovou...). V podstatě se mi ochota jít na „české“ substituce (včetně třeba nářečí) jeví jako jeden z velmi důležitých rozdílů mezi oběma profesionálními překladatelkami (a je to patrně také rozdíl, který způsobuje větší zastoupení jiných typů strategií – zejména generalizace – u Knobové).

Argument, že v lehké absurditě mnoha situací z Mirandy, se absurdita vyplývající z kreolizace kultur nejen „ztratí“, ale dokonce je svým způsobem v duchu žánru, je podle mě pádný. V práci ale zazní zřetelně a ve vztahu ke *všem* kulturním substitucím (nikoli jen k Borisi Johnsonovi vs. Jarku Pleslovi) až na konci od samotné Šáchové (která dává zároveň Mirandu do kontrastu s jinými seriály, podle ní pevněji ukotvenými v cizím prostředí, kde by si, jak tvrdí, podobné volnosti nedovolila). Myslím, že by bylo záhodno tomuto problému věnovat v práci větší prostor – nebo alespoň uvést, že se autorka v názoru na funkčnost substitucí českými kulturními nářážkami ztotožňuje s argumenty překladatelky a odkázat na příslušnou pasáž závěrečného rozhovoru.

Problém se značnou mírou subjektivity se samozřejmě netýká jen hodnocení tohoto typu substitucí. Na druhou stranu jakékoli „testování“ funkčnosti spornějších řešení na alespoň minimálním souboru diváků Mirandy (pokud by autorka dokázala takovou skupinu nalézt a získat ke spolupráci) by bylo metodicky dost obtížné (nemohlo by se jednat o čtení excerpt, protože to není totéž jako vnímání titulku v jeho původním kontextu, bez originálu a naopak se souběžným působením všech ostatních kanálů sdělení – obrazu a neverbálních zvuků). Fakt, že autorka hodnotí jen na základě svého vlastního vnímání toho, co je či není humorné, s přihlédnutím k faktorům vyjmenovaným na s. 36, proto asi lze nakonec přijmout, pokud svá hodnocení alespoň stručně zdůvodňuje. Co mi v práci chybí, je spíše reflexe toho, že tu vůbec o nějaký problém může jít – a případně poukaz na metodické obtíže spojené se snahou o „objektivizaci“ výsledků. Autorka princip hodnocení shrnuje v podstatě jednou větou („funkčním řešením rozumíme funkčně ekvivalentní překlad, jenž v cílovém příjemci vyvolá humorný účinek“), jako by se jednalo o nějaký zcela neproblematický objektivní ukazatel, když přitom existuje jen málo tak výsostně individuálních rysů, jako je vnímání humoru.

V empirické části mě zarazila interpretace výsledků u grafů na s. 41 a zejména na s. 42. Tyto grafy ilustrují zastoupení jednotlivých strategií a podíl jejich funkčního a nefunkčního použití u obou profesionálek a vždy jednoho z amatérských překladatelů. Zejména na s. 42 však tvoří naprostou většinu komentáře ke grafu poznámky k tomu, jak se posunul podíl jednotlivých strategií u každé z profesionálních překladatelek oproti celkovým výsledkům (tj. jaký je rozdíl mezi výsledky počítanými z celého souboru excerpt a výsledky počítanými z té jeho části, u níž je k dispozici i překlad amatéra). Toto srovnání je ale v podstatě irelevantní – pokud popisují pouze chování profesionálních překladatelek, pak pochopitelně budu vycházet z onoho největšího souboru 68 excerpt, u nějž budou výsledky statisticky nejpřesnější. Hlavním, ne-li jediným důvodem k zařazení zmíněných dvou grafů je to, že umožňují srovnat rozhodování obou profesionálek vždy s rozhodováním jednoho vybraného amatérského překladatele (kvůli němuž se také výchozí soubor excerpt zužuje, protože amatéři překládali jen vybrané epizody). Komentář ke grafům by se tedy logicky měl zaměřovat na srovnání profesionálky–amatér a případný poukaz na odlišné procentuální poměry strategií u profesionálek ve větším souboru má smysl jedině jako doplněk a případná korekce tohoto srovnání. I tam, kde autorka srovnává profesionálky s amatérem, přitom vyvozuje závěry, které nelze vždy úplně přijmout. Na s. 41 konstatuje, že „největší rozdíl mezi NeremF (amatér) a profesionálními překladatelkami lze pozorovat u substituce a zachování originálního výrazu (ve srovnání s Šáchovou) a u generalizace (ve srovnání s Knobovou)“. Ve všech zmíněných případech s výjimkou funkčního zachování původního výrazu má ale druhá

profesionální překladatelka výsledky velmi podobné (Z-, G+) nebo dokonce prakticky stejné (Su+) jako příslušný amatér, proto z takového srovnání stěží lze vyvozovat cokoli o *obecných* rozdílech mezi profesionálem a amatérem. Je ovšem pravda, že v kombinaci s grafem na s. 42 (srovnání s Cenicientou) už jsou tyto rozdíly průkaznější (jenže jejich zaznamenání zbytečně ztěžují nepotřebné komentáře k posunům procentuálních podílů u profesionálních překladatelek – viz výše).

Velká škoda je, že práce neobsahuje rozhovor s druhou profesionální překladatelkou, z něž by vyplynulo, které faktory hrály největší roli v tom, že se zastoupení jednotlivých strategií i jejich celková úspěšnost (v hodnocení autorky práce) u Alžběty Šáchové a Barbory Knobové výrazně liší. Jelikož Barbora Knobová se místy volbou strategií i mírou úspěšnosti blíží amatérským překladatelům, měla by odpověď na otázku, proč tomu tak je, význam i pro celkové srovnání profesionál – amatér. Jsou řešení Knobové (s výrazně menším podílem substitucí) hodnocena jako méně funkční proto, že se na základě profesionální úvahy zcela vědomě a reflektovaně brání kreolizaci kultur v překladu, a nemá tedy u mnoha kulturních narážek z čeho vtip „udělat“, pokud ostatní metody (specifikace, generalizace) nejdou použít? Nebo ji substituční řešení, s nimiž přichází Šáchová, nenapadala proto, že na překlad měla méně času (či je prostě méně tvůrčí)? Do jaké míry pociťovala jako omezující faktor pevné načasování šablon? A jak by hodnotila svůj překlad ve vztahu k překladu Šáchové, pokud jej zná? Odpovědi na všechny tyto otázky by byly nesmírně zajímavé, a byť je zřejmě nebylo možno získat, postrádám v práci alespoň vysvětlení proč – odmítla překladatelka rozhovor, nebo se jí nepodařilo vůbec kontaktovat? Formulace „překladatelka měla *nejspíše* na překlad málo času“ v závěrečném shrnutí není o moc víc než dohad – nebylo možno ani toto zjistit přesně? Podotýkám, že všechny tyto „šťouravé“ otázky práce vzbuzuje vůbec ne proto, že by byla celkově nekvalitní, ale proto, že je zpracovaná v mnoha aspektech velmi dobře a podněcuje čtenáře k dalším úvahám.

Z čistě technických nedostatků práce, které by bylo dobré ve finalizované podobě odstranit, bych uvedla nedůsledné zacházení se substantivem „titulek“ v množném čísle (s. 8: tvorba titulek, s. 38: „překládali z anglických titulek“ a zároveň na *těže straně* „překládali z anglických titulků“). Nelogická jsou také sdělení typu „přeložila pět titulků“ (najdeme vícekrát v oddíle „Profily překladatelů“). Správně „pět souborů titulků“ či konkrétněji – podle reálného kontextu – „titulky k pěti seriálovým epizodám“). Trochu zvláštní je také přejímání názvů faktorů, které ovlivňují volbu strategie převodu, bez jejich morfologického přizpůsobení češtině (proč „centralita“ a „transkulturalita“ a ne „centrálnost“ a „transkulturnost“ či prostě „transkulturní povaha“ narážky?).

Druhým výrazným technickým nedostatkem pro mne byl fakt, že u první tabulky, v níž autorka předkládá výsledky kvantitativní analýzy, zcela chybí vysvětlení zkratk a na jejich soupis a legendu k nim (které jsou až na s. 82, zatímco zmíněná tabulka na s. 39) se ani neodkazuje číslem stránky příslušné přílohy, ale pouze větou „seznam zkratk viz níže“, což působí poněkud groteskně, je-li ono „níže“ o 43 stran dál. Výklad některých zkratk se sice dá vyvodit z komentáře k výsledkům, který je pod tabulkou, ale neplatí to pro všechny (např. Pp zůstává záhadou, a zda Z znamená „zachování originálního výrazu“, se lze jen dohadovat). Přehled strategií, na něž zkratky odkazují, je totiž zase příliš daleko vepředu před tabulkou a zkratky u něj navíc nejsou uvedeny).

Po všech uvedených připomínkách je ale třeba znovu konstatovat, že studie diplomantky jako celek přináší cenné poznatky a obsahuje velký kus pečlivé a metodicky ujasněné práce. Proto ji doporučuji hodnotit známkou **výborně**.

Mgr. Zuzana Šťastná Ph.D.